

TARTU ÜLIKOOL VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava

eriala dekoraator-butafoor

Aveli Tiiter

PENOPLASTIST KIRIKUKELLA VALMISTAMINE VANEMUISE
LAVASTUSELE „LAUL ÕNNEST“

Lõputöö

Praktilise töö juhendaja Teater Vanemuise dekoratsiooniala juht

Marika Raudam

Kirjaliku töö juhendaja Eve Komissarov

Kaitsmisele lubatud

(Juhendaja allkiri)

Viljandi 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. LAVASTUS „LAUL ÕNNEST“	5
2. MAHULINE DEKORATSIOON.....	7
2.1. Dekoratsiooni liigid	7
2.2. Plastiline ehk ruumiline dekoratsioon	8
2.3. Penoplast kui plastilise dekoratsiooni valmistamise põhimaterjal	8
3. PENOPLASTIST KIRIKUKELLA VALMISTAMINE.....	10
3.1. Praktiline ettevalmistus.....	11
3.2. Tegevusplaan kellaosade kokkupanekuks	13
3.3. Penoplastist rõngaste väljalõikamine.....	13
3.4. Penoplastist rõngaste kokku monteerimine	17
3.5. Kirikukella osade lihvimine.....	19
3.6. Kellaosade kokkupanek	21
3.7. Kirikukella aluspinna ettevalmistus.....	23
3.8. Kirikukella maalimine ja lisadetailid.....	27
4. ENESEANALÜÜS.....	33
KOKKUVÕTE	35
KASUTATUD ALLIKAD	36
LISAD	38
Lisa 1 Penoplastist Pegasuse kuju	38
Lisa 2 Lavastus „Laul õnnest“	38

Lisa 3 Valge lina.....	39
Lisa 4 Katkine aken	39
SUMMARY.....	40
LIHTLITSENTS.....	41

SISSEJUHATUS

Minu dekoraator-butafoori eriala praktiliseks tööks sai kirikukella valmistamine Eesti Muusika- ja Tantsuakadeemia (edaspidi EMTA) 29. lennu tudengite lõpulavastusele „Laul õnnest“ teatris Vanemuine. Lõputöö eesmärgiks oli rakendada oma erialaseid teadmisi ja oskusi seoses eelpool nimetatud lavastusega. Ülesandeks oli valmistada välisilmelt päevinäinud kirikukell mõõtmetega 1,5 x 2 meetrit, mille sisse mahuks inimene. Lisaks tuli mõelda ka sellele, et suuremõõtmelise rekvisiidi transport oleks mugav.

Lõputöö teostamiseks kõik vajaminevad materjalid määras ja ka hankis teater Vanemuine. Peamiseks töö materjaliks oli penoplast. Butafooria aine raames olin varem valmistanud penoplastist Pegasusse kuju mõõtudes 30 x 60 x 70 cm (vt *lisa 1*), seega oli mul lõputöö teostamiseks varasem kogemus olemas.

Lõputöö kirjalikus osas, mis on jaotatud neljaks, kirjeldan ja analüüsin oma praktilise töö kavandamist, protsessi ja tulemust. Kirjaliku töö esimeses osas tutvustan kõigepealt lavastust „Laul õnnest“, pöörates tähelepanu eelkõige lavakujundusega seotud sümbolitele.

Teises osas annan teoreetilise ülevaate teatris kasutatavatest lavadekoratsioonidest ja nendega seonduvast. Toetudes Jaan Mikkeli raamatule „Lavast ja lavatehnikast“ toon esimeses alapeatükis lühidalt välja kuus erinevat lavadekoratsiooni liiki, mida teatrites põhiliselt kasutatakse ning teises kirjeldan täpsemalt oma praktilises töös kasutatavat mahulist ehk plastilist ehk ruumilist dekoratsiooni. Kolmandas alateemas tutvustan materjali, mida kirikukella valmistamisel peamiselt kasutasin – vahtpolüstüreeni. Kõnekeeles nimetatakse vahtpolüstüreeni penoplastiks, millel on ka standardikohane nimetus EPS.

Kirjaliku osa kolmandas peatükis kirjeldan ja analüüsin praktilist tööd penoplastist kirikukella vormimisel. Kirjeldan nii töö kavandamist, töö erinevaid etappe, töövõtteid kui ka töökulgu penoplasti lõikamisest kirikukella viimistluseni. Neljandas peatükis analüüsin tööprotsessis saadud kogemust, koolipraktikas õpitud oskuste rakendamist, koostööoskust ja ajakasutust.

1. LAVASTUS „LAUL ÕNNEST“

Lavastus, mille jaoks kirikukella valmistasin, oli Oskar Lutsu draama „Laul õnnest“. See lavastus esietendus Tartus Sadamateatris 8. veebruaril 2020. aastal. Oskar Luts kirjutas selle draama 1913. aastal ning esmakordselt etendati see laval 1915. aastal Vanemuise teatris. Pille-Riin Purje sõnul on seda Lutsu vähetuntud näitemängu seni lavastatud kõigest neljal korral. Seega ilmub Vanemuise 150. hooajal „Laul õnnest“ lavale viiendat korda. (Purje 2020)

Kui Oskar Luts „Laulu õnnest“ kirjutas, proovis ta näitemängus esile tuua teistsugust poeetikat, põimides külarealismi tol ajal kujunenud uusromantismi mõjudega. Loo sisuks on õnne otsimine, leidmine ja selle hoidmine. (Vanemuine... 2020)

2020. aasta lavastuse „Laul õnnest“ lavastaja ja tekstiversiooni autor oli Elise Metsanurk, kes on EMTA 29. lennu noorlavastaja, kelle juhendaja oli Merle Karusoo. Lavastuse kunstnik oli Kaspar Jancis, lavastusdramaturg Priit Põldma, helikujundaja Martin Kork, kes samuti on EMTA 29. lennu tudeng, ning valguskujundaja Tõnu Eimra. (Ernist 2020) Lavastus on originaalversioonis kolmevaatuseline, kuid Elise Metsanurk kirjutas need kõik kokku üheks vaatuks. (Purje 2020) KUKU raadiosaates „Vanemuise Veerand“ rääkis Metsanurk, et ta muutis palju originaalteksti, kuid süžee jättis samaks. (Rööp 2020)

Tegemist oli minimalistliku lavakujundusega. „Laul õnnest“ lavastaja Elise Metsanurk kirjeldas ruumi kui tema jaoks „väga ägedat“, mille plussiks oli see, „et teda sai keerata nagu vaja“. Siiski oli betoonist ruum Metsanurga sõnul näitlejatele raske, aga pakkus huvitava kogemuse, et sellesse oma lavastus paigutada. (Rööp 2020)

Lavastuse kunstnik, nagu eespool mainitud, oli Kaspar Jancis, kes tõi esile väga tähendusrikkaid elemente, mis olid varieeruva kasutusvõimalusega. (vt lisa 2) Näiteks toodi ajalehes Sirp välja valge lina, mis oli nii Emilie pruudiloor kui ka Jaurami poomisköis ning samas meenutas vaatajatele ka Vargamäe Jussi lugu. (vt lisa 3) Lisaks oli lavastuses kasutatud hõljuvat katkist akent, mis oli Hannese lohakil kodule omane ning vastuolus üleval korrusel paistva kiriku kirka vitraažaknaga. (vt lisa 4) Katkine aken oli hea sümbol väljendamaks

katkiseid suhteid, mis lavastuses välja paistsid. Eriti hästi mängis aken rolli siis, kui Hannese ja tema ema Leena vahel tekkis kriis ning ema lahkus poja elust. Purje pöörab oma artiklis tähelepanu ka lavastuse viimasele stseenile –kummuli suurele kirikukellale. Just selle suure kirikukella kaudu avaldub Pille-Riin Purje arvates Elise Metsanurga lavastuse jõuliselt igavikuline finaalikujund. (Purje 2020)

2. MAHULINE DEKORATSIOON

Minu lõputööks oli valmistada penoplastist kirikukell. Kuna valmiv rekvisiit kuulub mahuliste dekoratsioonide rühma, teen alljärgnevas peatükis Jaan Mikkeli raamatu „Lavast ja lavatehnikast“ põhjal lühiülevaate teatris kasutatavatest dekoratsiooniliikidest. Eraldi kirjeldan mahulist ehk plastilist ehk ruumilist dekoratsiooni ning peatüki kolmandas alateemas tutvustan vahtpolüstüreeni kui materjali, mida kirikukella valmistamisel kasutasin.

2.1. Dekoratsiooni liigid

Jaan Mikkeli raamatus „Lavast ja lavatehnikast“ (Mikkel 2012, lk 30-36) toob autor välja mitmed suured lavadekoratsioonide rühmad. Kõik, mis lavale pannakse, muutub automaatselt dekoratsiooniks või rekvisiidiks. Mikkel jaotab lavadekoratsioonid kuueks rühmaks.

1. Pehmed lavadekoratsioonid, mille hulka kuuluvad kõik erinevad riputised, mida saab hiljem kokku rullida või pakkida. Näiteks lavakardinad, aksid, vaheriided, horisondid jne. (Mikkel 2012, lk 30)
2. Raamdekoratsioonid ehk klassikalised kulissid on puit või metallraamiga lavadekoratsioonid, millele on kinnitatud tekstiil ning mida tuleb hoiustada laos täissuuruses. (Mikkel 2012, lk 31)
3. Plastilised ehk ruumilised dekoratsioonid on butafoorsed kolmemõõtmelised objektid. Näitena tõi Mikkel oma raamatus välja lossitorni, mis valmistati painutatud vineerist ning jäljendas ehtsat lossitorni. Butafooria ongi ehtsate objektide või asjade jäljendamine, mida teatris tehakse. (Mikkel 2012, lk 32-33)
4. Poolplastilised dekoratsioonid on publiku poolt küljelt ruumilised kuid teiselt poolt sirged nagu raamkonstruktsioon. (Mikkel 2012, lk 30-36)
5. Eraldi rühma moodustavad erinevad poodiumid, trepid ja käsipuud. Need valdkonnad on enim kasutatavad dekoratsiooni osad ning kuuluvad lava põhivarustusse. Lavapoodiumidega tekitatakse erinevaid reljeefe ja tasandeid lava pinnale. (Mikkel 2012, lk 33)

6. Rekvisiit ehk kõik objektid, mida näitleja etenduse jooksul lava peal käega haarata saab. Lisaks on ka rekvisiite, mis on statsionaarsed ja näitleja neid ei puuduta, näiteks vaasid, kellad, pildid jne. Samuti on kõik sisustuselemendid rekvisiidid nagu diivan, laud, toolid ja palju muud. Mikkeli sõnul on rekvisiit ese, mis viiakse lavalt ära ja see säilitab oma funktsiooni. Kui ese ei säilita oma funktsiooni, siis on see dekoratsioon. Näiteks toob ta töötava ehk tiksuva kappkella, mis jääb samaks kas siis, kui see pole laval. Kuid sarnaselt valmistatud kell, mis ei tööta (ei tiksu) ja on viimistletud vaid esiküljelt, on dekoratsioon, sest lavalt maas olles ei võta keegi seda kui päris kappkella. (Mikkel 2012, lk 36)

2.2. Plastiline ehk ruumiline dekoratsioon

Ruumiliste dekoratsioonide valmistamisel kasutatakse väga erinevaid materjale, millega luuakse kolmemõõtmelisi vorme, näiteks paberimass, liimi sees leotatud riie, kips ja vahtplastid ehk penoplasti erinevad vormid (Mikkel 2012, lk 32-33). Viimasena nimetatud on kõige sagedasem materjal ruumiliste dekoratsioonide ehitamiseks. Teatris on penoplast oluline ja vajatud materjal, mille kasutusala on väga mitmekülgne. Penoplasti kasutatakse nii väikeste butafoorsete toitude valmistamisel kui ka suurte dekoratsioonide ehitamisel. Lisaks vähendab penoplast suurte dekoratsioonide puhul nende kaalu, kuna materjal on omaduselt kerge. Penoplastist on lihtne välja vormida erinevaid kujusid, sambaid, skulptuure, ehitisi, butafoorset toitu jne. (Butafooria...2013)

Suurte dekoratsioonide valmistamiseks kasutatakse penoplasti lõikamiseks kuumtraati, millega saab penoplasti lõigata kiiresti ja efektiivselt. Lisaks kasutatakse väiksemate pindade lõikamiseks saagi ja nuga ning sileda pinna saavutamiseks lihvitakse liivapaberiga.

2.3. Penoplast kui plastilise dekoratsiooni valmistamise põhimaterjal

Penoplast ehk vahtpolüstüreen (vahtpolüstürool) ehk lühend EPS tuleneb inglise keelsest sõnast ning tähendab *expanded polystyrene* ehk otsetõlkes paisutatud polüestreen. EPS koosneb 98% ulatuses õhust ja on väikese tihedusega poorne soojusisolatsioonimaterjal. Penoplasti plaadid on polüstüreeni graanulitest paisutatud vorm, mis on veeauru toimel kokku ühendatud. (Hotwire Systems...2013)

Polümeer avastati 1839. aastal, kuid jäi ligi terveks sajandiks unustusse. Alles 1931. aastal proovis Saksa firma I. G. Farben edutult seda materjali toota Penoplasti hakati erinevate allikate andmetel kasutama juba 1920ndatel Saksamaal. Kui Dow Chemical Company leiutas Styrofoami nime kandva polümeervahu tehnoloogia, oli polüstüreeni kasutamine alanud. (Plastmasside...2019) Vahtpolüstüreenvormi patenti taotles Warner Gregory 1966. aastal USAs, kes nimetas selle materjal „vahtvormiks“. Soojusmaterjalina on EPSi kasutatud alates 1950. aastast ning viimastel aastakümnetel on penoplasti hakatud kasutama lisaks ehitusele ka teistes valdkondades. Penoplastist isolatsioonimaterjale on laialdaselt uuritud ja teostatud ka pidevalt kvaliteedikontrolli. (ESTplast...)

Penoplastil on nii häid kui halbu omadusi. Esiteks on penoplast väga kerge ning lihtsasti töödeldav, mis tingib selle materjali populaarse kasutamise. EPSi graanulid on nõrked, kuna neil on mikropoorid, kuhu vesi ei tungi, kuid veeauru liigub, mistõttu kasutatakse penoplasti soojustamisel. Lisaks säilitab penoplast tugeva konstruktsiooni ega deformeeru. Penoplast on vastupidav ja tervisele ohutu, kuni seda ei töödelda kuumaga. Nimelt eraldub penoplasti lõikamisel kuumilõikurite ja -traatidega aur, mis on mürgine ja satub kergesti hingamisteedesse. Penoplasti liivapaberiga lihvides tekib staatiline elekter, mille tõttu jääb peenike penoplasti tolmu õhku hõljuma, mis võib kahjustada sisse hingamisel inimese organismi. Selle vältimiseks peab kindlasti kasutama respiraatoreid, kui penoplasti vormitakse nii kuumtöötlemisel, lõikamisel kui lihvimisel. (Butafooria...2013)

Penoplasti üks ohtudest on veel see, et EPS ei ole tulekindel ning põlemisel eraldub mürgine aur. Samuti ei ole materjal vastupidav mehaanilistele kahjustustele. (Hotwire Systems...2013) Kui penoplastiga koos kasutatakse erinevaid naftapõhiseid aineid sisaldavaid liime, lahustavad need vahtpolüstüreeni. Seetõttu peab kasutama penoplastile mõeldud liimsegu (E-Plast...2017). Penoplasti võib kasutada temperatuuril -200 kuni +85 kraadi. (Hotwire Systems...2013)

3. PENOPLASTIST KIRIKUKELLA VALMISTAMINE

Minu lõputöö algas 26. septembril 2019. aastal, kui kohtusin Vanemuise teatri dekoratsiooniala juhi Marika Raudamiga, kes tutvustas pakutavat lõputööd. Selleks oli EMTA 29. lennu tudengite lõpulavastus „Laul õnnest“, kuhu oli vaja valmistada suuremõõtmeline kirikukell.

Sain Marika Raudamilt kunstnik Kaspar Jancise kavandite koopiad (vt *foto 1*) ning informatsiooni selle kohta, milline peab kell välja nägema, kuidas seda kasutatakse, mis peab kindlasti kunstniku soovil olema ja milles võin olla loominguline. Vanemuise teater varustas mind kõikide materjalidega, mida mul kirikukella valmistamisel vaja läks.

Foto 1. Kunstnik Kaspar Jancise kavandid lavastusele „Laul õnnest“

3.1. Praktiline ettevalmistus

Alustasin tööprotsessiga ametlikult 8. oktoobril 2019. aastal. Kirikukella ehitamise peamine materjal oli penoplast, millest eitasin ruumilise vormi. Lisaks penoplastile vajasin veel järgmisi materjale: vineeri, jõupaberit, puuvillast kangast, vilti, nööri, traati, plastmassist 5 cm diameetriga palli, pahtlit, montaaživahu ja erinevaid liime nagu PVA, Tixo, põranda- ja kuumliimi.

Kõigepealt võtsin kunstniku kavandilt mõõdud ning arvutasin välja kella diameetrid ning materjali kulu. Pidin välja selgitama, mitu rõngast tuleb teha, et 1,5 x 2 meetri mõõtudes kirikukell oma proportsioonilt ei muutuks (*vt foto 2*). Selle tööga nägin üsna palju vaeva, sest arvestasin valesti keskmise osa rõngaste arvu ning nende diameetrid. Kahjuks ma ei tulnud selle peale ning mul puudus ka eelnev kogemus, et kui kunstniku kavand ümber joonestada mõõtkavalt suuremaks tööjooniseks, oleks mul olnud lihtsam mõõtude osas järge pidada ning hilisemaid vigu vältida.

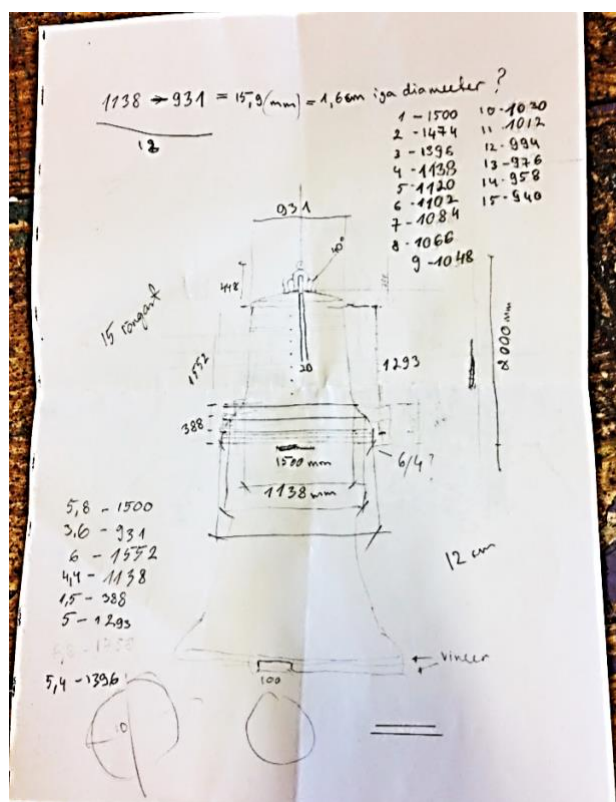

Foto 2. Mõõtmised kavandil

Enne kui sain asuda penoplasti välja lõikama, tuli teha rõngaste šabloonid. Lõikasin need välja pruunist jõupaberist ning jagasin iga rõnga veel omakorda neljaks sektoriks (*vt foto 3*). Kõik

rõngad plaanisin penoplastist välja lõigata nelja sektorina (vt foto 4), kuna diameeter oli suur ning nii sain ka materjalile šabloone kõige efektiivemalt sättida, et seda maksimaalselt ära kasutada. Pidin väga täpselt ja kompaktselt kõik šabloonid paberile paigutama, et võimalikult vähe materjali raisata.

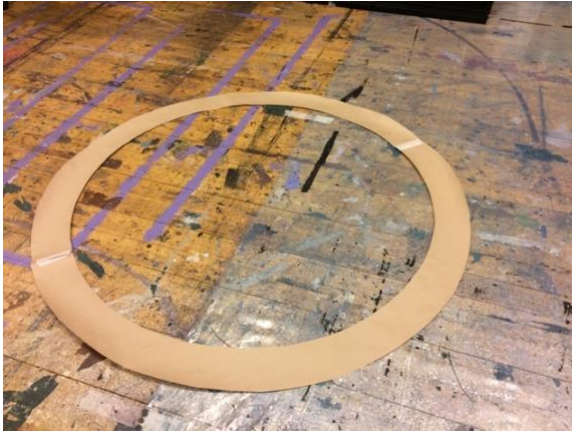

Foto 3. Valmis šabloon lahti laotatuna

Foto 4. Kõik 15 šablooni sektoriteks voldituna

Kui šabloonid olid valmis lõigatud, hakkasin neid penoplasti plaatidele joonistama (vt foto 5), fikseerides iga šablooni eelnevalt nõõpnõeltega, et see markeriga joone tõmbamise ajal ei liiguks (vt foto 6). Kokku kulus kõikide rõngaste peale seitse 100 mm ning kolm 25 mm paksust penoplastiplaati mõõtudes 1000 x 1200 mm.

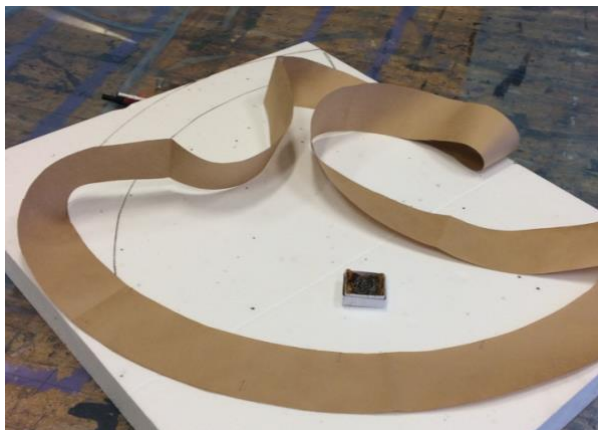

Foto 5. Šablooni järgi joonistamine penoplastile

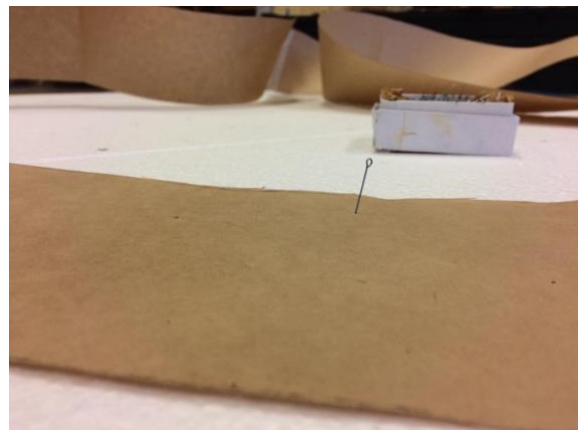

Foto 6. Nõõpnõelaga šablooni fikseerimine penoplastile

3.2. Tegevusplaan kellaosade kokkupanekuks

Enne penoplastist rõngaste välja lõikamist kavandasin ja mõtlesin läbi ka kirikukella kokkupaneku. Arvestades kella proportsioone ning nähes keerukust nii suurte mõõtmetega vormi valmistamisel, pidin jaotama kella kolmeks osaks: alumine, keskmine ja ülemine. (vt fotod 7-9) Neid valmistasin eraldi osadena ja ühendasin enne viimistlemist.

Foto 7. Kella alumine osa

Foto 8. Kella keskmine osa

Foto 9. Kella ülemine osa

Alumine kella kumer osa koosnes neljast rõngast. Kuna tegemist oli vormiliselt kõige keerukama kella osaga, tundus lihtsam iga rõngas oma konkreetse vormi eelnevalt välja lõigata, veidi lihvida ning alles siis teiste rõngaste osadega kokku panna. Keskmine osa kellast oli pinna poolest teistest suurem, kuid soovitud vormi saamine lihtsam. See koosnes kümnest järk-järgult ülespoole kahanevatest rõngastest. Kella ülemise, kuplikujulise osa vormi konstruktsioonis kasutasin ka vineeri, kuid kupli kumera osa ja riputusaasa vahed täitsin penoplastiga (vt foto 16-19). Vineerist osasid isiklikult mina välja ei lõiganud ja kokku ei pannud. Selleks aitasid mind puidu osakonna mehed Indrek Ots ning Mart Raja, kellele andis joonised ning soovitud tulemuse informatsiooni.

3.3. Penoplastist rõngaste väljalõikamine

Järgneva etapi eel varustasin endale erinevaid kaitsevahendeid, kuna teadsin, et penoplastiga töötamine, selle lõikamine ja lihvimine on ohtlik tervise seisukohast. Varusin endale kaitseprillid, et peenike penoplasti tolmu mulle silma ei lendaks. Teiseks oluliseks komponendiks oli mask, mis kaitses mind tolmu sisse hingamise eest. Esialgu kasutasin kirurgilist maski, kuid see ei kaitsnud piisavalt ning tolmu pääses ikkagi maski alla, mistõttu

küsisin maalisaali töötajatelt tolumumaski. Väga oluline on end kaitsta sellist tööd tehes, kuna keegi ei tea, kuidas selline materjal organismi mõjutab. Samuti oli väga oluline kinnaste kandmine. Need kaitsesid minu käsi kahjustuste eest, kasutades terariistu, pihustades montaaživahtu, lihvides liivapaberiga ning puutudes kokku erinevate keemiliste toodetega. Töökaitsevahendite kasutamine vähendas tunduvalt materjali töötlemisega paratamatult kaasnevat kahjulikku mõju minu tervisele (vt foto 10).

Foto 10. Töökaitsevahendid penoplastiga töötamisel

Rõngad olid jaotatud neljaks sektoriks, millele enne välja lõikamist kirjutasin numbrid, et hiljem saaksin õiged rõngaosad omavahel ühendada. Samuti märkisin igale rõnga sektorile täpi, et hiljem kokku pannes teaksin, mitmenda rõnga sektoriga on tegemist (vt foto 11).

Kui kõik rõngad olid penoplastiplaatidele joonistatud, lõikasin penoplasti plaatidest tikksaega rõngad välja (vt foto 12).

Kui kõik rõngad olid välja lõigatud, hakkasin neid montaaživahuga omavahel kokku „liimima“. Väga oluline oli jälgida, et rõngaste sektorite otsad oleksid lõigatud vastava nurga all, et need täpselt omavahel liituksid ning rõngakaar ei muutuks lopergususeks.

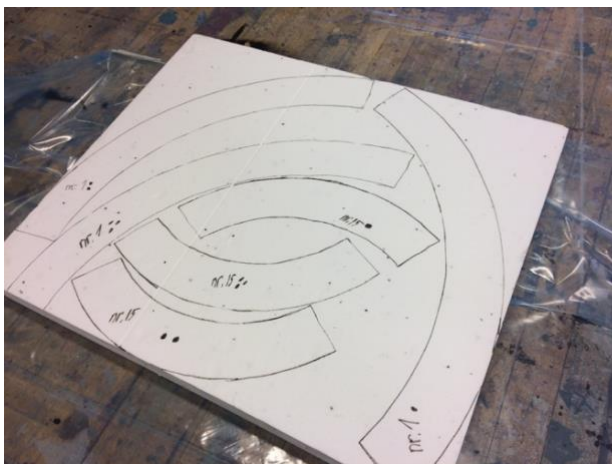

Foto 11. Šablooni koopiad märgitult penoplastplaadil

Foto 12. Märgistuse järgi tikksaega sektorite välja lõikamine

Lisaks lõikasin veel 25-millimeetrise paksusega penoplastist rõnga, mille paigutasin kahe puidutöökoja meeste poolt välja lõigatud vineerist rõnga vahele (vt foto 13). Rõnga välimisest äärest, suunaga ülevalt 45-kraadise nurga all tsentri poole, lõikasin rõngast ära umbes 2 cm riba (vt foto 14). See oli vajalik 1,5-meetrise diameetriga kella transportimiseks, et tõstmisel oleks võimalik sõrmed kellale alla panna. Selline oli lavameeste soov, et neil oleks kella mugavam tõsta. Esialgne idee, millest loobusin, oli teha kella sisse kaks auku, kust saab transportimisel kinni võtta, aga see oleks rikkunud kella välispinna, samuti oleks neid auke ka lavalt märgata.

Foto 13. Penoplastirõngas (25 mm) vineeride vahel

Foto 14. Penoplastist rõngas, mis on lõigatud 45-kraadise nurga all rõnga tsentri poole, kahe vineerist rõnga vahel

Nagu juba eespool mainisin, oli kella alumise osa vormi saavutamine tehniliselt kõige keerulisem, seepärast lõikasin ka rõngaste sektorite vormi eraldi välja. Soovitud vormi saamiseks joonistasin vormi läbilõike kolme rõnga iga sektori otstes, et saaksin selle järgi juhendada, kui noaga lõikama asusin (vt foto 15).

Foto 15. Alumise osa iga sektori vormi lõikamine otstes oleva läbilõike joonise abil

Kella ülemise osa vormi lõikamine kujunes aga oodatust lihtsamaks. Selleks joonistasin lihtsa joonise, millised peaksid olema need osad, millest valmib kella riputusaas (vt foto 16). Selleks lõikasin suurema vineerist ringi alusel välja 100 mm penoplastist pinna, mida lõikasin kumeraks vormi ja koheselt ka lihvisin. Keskele jätsin 30 cm diameetrise ringi, mille hiljem välja lõikasin kui riputusaasa osa saabus (vt foto 17). Aasa valmistamiseks joonistasin puiduosakonna meeste jaoks paberile 30 sentimeetri kõrgusega vineerikonksu ning kirjeldasin, et kahe vineerikonksu vahele pidi jääma 5cm, et nad saaksid vineerist riputusaasa välja lõigata (vt foto 18). Lisaks oli neid konkse kokku neli ning need asetused üksteise vastu. Konksude kohtumispaiga keskelt tuli pulk, mille otsa kinnitan 10 cm läbimõõduga plastmassist palli. Kui vineerist osa kohale toimetati, hakkasin lõikama penoplastist tükke, millega vineeri vahesid täita ning hiljem vineerikonksudega tasaseks lõigata (vt foto 19). Lisaks täitsin tühjad augud montaaživahuga, kuna seda materjali oli vajadusel lihtne lõigata.

Foto 16. Kella ülemise osa vineerist konstruktsioon

Foto 17. Kella ülemise osa kuplikujuliselt vormitud pind

Foto 18. Kella vineerist riputusaasa vahede täitmine penoplasti tükkidega

Foto 19. Lõigatud kella ülemine osa

3.4. Penoplastist rõngaste kokku monteerimine

Kui kõik kella osad olid penoplastist välja lõigatud, asusin neid omavahel kokku monteerima. Selleks kasutasin montaaživahtu, mis sobis penoplastist välja lõigatud kellaosade ühendamiseks. Kui penoplastitükid olid vahuga ühendatud, fikseerisin sektorid omavahel grilltikkudega (vt *foto 20*) ning asetasin sektorite kokku liitmise kohtadele peale ka raskused (vt *foto 21*). Ühenduskohtade raskustega surve alla paneku vajadus tulenes sellest, et vaht kipub paisuma ning võib penoplasti tükid üksteisest eemale lükata. Oluline oli ka piisavalt võtta aega, et olla kindel selles, et vaht on kuivanud, sest vastasel juhul oleksid penoplasti tükid paigast ära nihkunud.

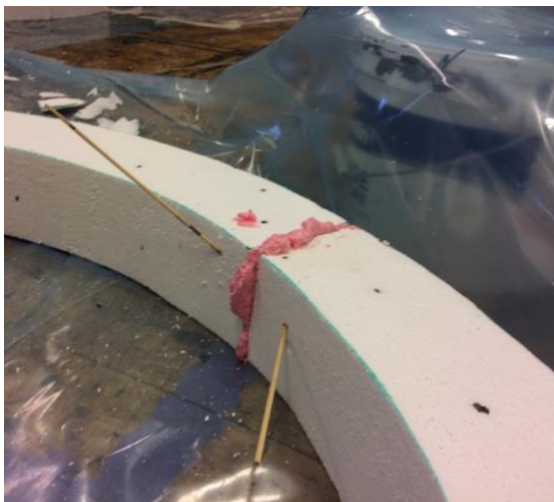

Foto 20. Sektorite fikseerimine grilltikkudega

Foto 21. Lavapommid tugevduseks sektorite liitmiskohal

Esimesena hakkasin monteerima kella keskmist osa selle lihtsama vormi tõttu. Lõikasin vormi peaaegu täpselt mõõdus välja, et kergendada selle pinna lihvimist. Rõngaste asetamine üksteise peale ei olnud eriti lihtne, sest see koosnes kümnest järk-järgult ülespoole kahanevatest rõngastest. Kuna eelmine rõngas kahanes järgmisest vaid ühe sentimeetri võrra välimisest äärest, oli keeruline rõngaste üksteise otsa kinnitamisel säilitada tsentrit.

Minu probleemile leidis lahenduse Vanemuise dekoratsiooniala töötaja Andres Lindok, kes mõtles välja, kuidas on võimalik kella rõngaste üksteisele ladumisel tsentrit säilitada. Selleks tegid puidutöökoja mehed mulle abivahendi – stabiilse, alusplaadile tugevaga kinnitatud neljakandilise pika pulga (vt foto 22). Seejärel kinnitati see põranda külge ning märgiti alumise rõnga diameetrist lähtuvalt joon kile peale. Hakkasin rõngaid üksteise peale laduma üle pulga tõstes. Esimese rõnga kinnitasin montaaživahuga kile külge, et see seisaks stabiilselt paigal, kui teisi rõngaid üksteise peale asetan.

Foto 22. Tsentri – stabiilne, alusplaadile tugevaga kinnitatud neljakandiline pikk pulk

Foto 23. Grilltikkudega pealmise rõnga fikseerimine

Rõngaste üksteisega kinnitamisel mõtlesin välja efektiivse lahenduse. Mõõtsin alumise rõnga pealt järgneva rõnga välimise diameetri mõõdud tsentrist ja tegin märgid alumisele rõngale. Seejärel tõstsin uue rõnga eelneva peale täpselt märkide järgi. Mõõdetud kohti oli neli ehk jagasin rõnga neljaks sektoriks. Fikseerisin ääred grilltikkudega, vajutades need alumisse rõngasse (vt foto 23). Montaaživaht kuivas umbes 20 minutit või 15 minutit, kui eelnevalt vahu õrnalt märjaks pritsisin. Samal ajal kui keskmisele osale lisatud rõngas kuivas, tegelesin eelmises peatükis räägitud kella alumise ja ülemise osa lõikamisega.

3.5. Kirikukella osade lihvimine

Pärast lõikamist ja vormi täpsustamist algas lihvimine. Selleks kasutasin kaht erinevat liivapaberit tugevusega P120 ja P80. Alguses lihvisin suuremate teradega (P80) liivapaberiga, mis oli kinnitatud spetsiaalse lihvimisklotsi külge, sest nii sai efektiivsemalt mittevajalikku materjali eemaldada. Klotsi ja liivapaberi vahele paigaldasid vildist tüki, et klotsi nurgad liivapaberit ära ei lõhuks ning lihvitavale pinnale teravaid jooni ei jääks. Peenemate teradega liivapaberit (P120) kasutasin lihvimise lõpus enne viimistlemist, et pind võimalikult sile saaks.

Lõikamisel proovisin igal kella osal saavutada võimalikult täpset vormi, et lihvimine läheks kiiremini. (vt foto 24). Lihvimist alustasin samuti keskmisest osast. Kuna tegemist oli

suuremõõdulise silindrikujulise vormiga, pidin seda lihvima püsti seistes, mis oli üsna väsitav töö.

Foto 24. Võimalikult täpseks lõigatud kella keskmine osa paremal pildil

Kahjuks töökäigus sain aru, et pean ülevalt poolt vormi paar sentimeetrit veel kitsamaks lihvima, kuna proportsioonid oleks olnud vastasel korral ebatäpsed. Seejärel hakkasin ülevalt keskele lihvima nii, et vorm ülevalt rohkem koonduks (vt foto 25). See protsess oli aga füüsiliselt väga kurnav ning penoplasti staatiline tolmu oli kõikjal, kaasaarvatud mu kopsudes, mis valutasid pärast sellist tööpäeva, kuigi mul oli kaitsemask ees. Sel hetkel tõdesin, et kirurgiline mask ei toiminud piisavalt hästi tolmu eemal hoidmiseks.

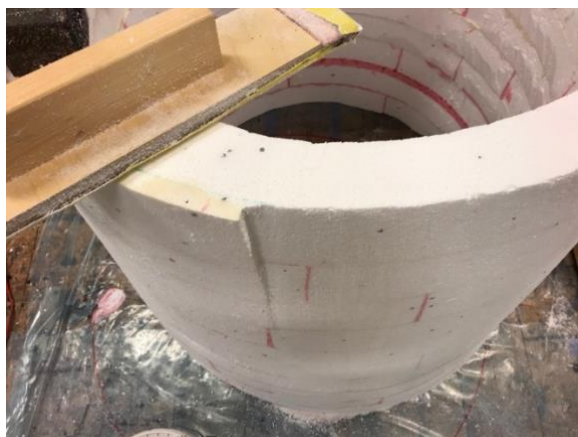

Foto 25. Keskmise osa ülemise poole kitsamaks lihvimine – pool tehtud, pool tegemata

Järgmiseks tööks oli kella alumise osa lihvimine, mis õnnestus kiiremini kui ma eeldasin. Kuna selle osa vormiga nägin ehk kõige enam lõikamisel vaeva, valmis lihvimisel täpne vorm kiirelt (vt foto 26). Viimasena valmis kella ülemine osa. See osa vajab kõige vähem lihvimist ning seega nautisin väga seda osa tööprotsessist, aga ka eelnevat vormi lõikamist.

Foto 26. Parandatud kohtadega alumine osa enne lihvimist

3.6. Kellaosade kokkupanek

Eelneva tööprotsessi ajal proovisin ja katsetasin, kuidas osad lõpuks kokku lähevad. Kohe esimesel korral, kui kõik kellaosad olid alles välja lõigatud (vt foto 27), märkasim üht probleemi kokku panemisel. Tööjoonise puudumise tõttu olin ma arvestanud valesti ning alumine ja keskmine osa ei läinud omavahel täpselt kokku. Olin teinud arvutusvea nende osade ülemineku mõõtudes. Liiga suur vahe kahe osa vahel tähendas, et pidin alumise osa viimasele rõngale kinnitama sisse poole lisaks penoplastist tükke, et keskmisel osal oleks, millele toetuda (vt foto 28). Selleks, et need lisatükid hoiaksid tervet kella, pidin nende tükkidele toeks paigaldama otstest terava puidust pulga, mille sain suruda penoplasti sisse. Need puitkiilud andsid juurde tugevust, mis kandsid paremini keskmist ja ülemist osa.

Foto 27. Esimene kokkupaneku proov

Foto 28. Lisatükid alumise ja keskmise osa ühendamiseks

Kui tõstsin keskmise osa alumisele osale, mõistsin, et olin taas eksinud. Keskmine osa oli ühe rõnga võrra liiga kõrge, mis tähendas, et kell oli proportsioonist väljas. Siin leidsin lahenduse kiiresti, saagisin keskmise osa ülemise rõnga maha ning taas oli kell proportsioonis (vt fotod 29-30). Ühendasin nüüd alumise ja ülemise kellaosa montaaživahuga. Ülemise osa lisasin kellale pärast aluspinna ettevalmistust, kuna pidin pinna ette valmistama ka seestpoolt.

Foto 29. Proportsioonilt liiga kõrge

Foto 30. Proportsioonilt õige

3.7. Kirikukella aluspinna ettevalmistus

Kui vorm oli valmis ning proportsioon paigas, hakkasin kirikukella pinda viimistlema. Esmalt puhastasin tolmuimejaga kella pinna lihvimisel tekkinud peenikesest purust. Seejärel katsin vormi PVA liimi ja akrüülvärvi seguga. Värvil lisamisel PVAle oli oluline jälgida, et kogu pind saaks seguga kaetud. Segu kandmise eesmärk oli kinnitada penoplasti peenike puru, mida tolmuimejaga ei olnud võimalik eemaldada. See oli vajalik, et enne paberi ja liimiga katmist ei jääks sinna alla tükke, mis paberiga katmisel eriti kontrastselt esile tuleks ning rikuks siledat reljeefi (vt foto 31).

Foto 31. Pinna katmine PVA liimi ja värvi seguga

Järgmisena tuli *papier-mâché* ehk paberi ja liimi tehnikas saavutada tugev pind. Selleks rebisin pruunist jõupaberist 30 x 40 sentimeetri suurused nelinurksed tükid. Paberi rebimiseks kasutasin kindlat tehnikat. Esiteks veeretasin paberirullist kümme 3-meetrist siilu ning asetasin need kohakuti üksteise peale. Seejärel võtsin pika lati, astusin sellele peale, et hoida survet paberil ning tõmbasin ligikaudu 30 x 100 sentimeetri laiusega riba (vt foto 32). Tekkinud riba tõmbasin teistpidi 30 x 40 sentimeetri suurusteks nelinurkseteks tükkideks. Seega sain meetrilaiusest siilust neli kümnekordset paberit (vt foto 33).

Foto 32. 30 x 100 cm paberiribad

Foto 33. 30 x 40 cm paberist ruutude tõmbamise tehnika

Enne kui kinnitasin paberi PVA liimiga vormile, pidi see vähemalt 10-15 minutit seisma lahjas seebivees, et paber oleks pehmem ja paremini vormile asetatav (vt foto 34). Pabereid tuli vette asetada ühe kaupa, kuna muidu ei pääseks vesi kõikide paberite vahele. Jõupaberi on selliste vormide katmisel hea kasutada, kuna ta on tugev ning ei ima vett väga kiiresti, mis annab võimaluse hoida paberi kauem vees, kui teisi pabereid vormile kannan.

Foto 34. Paberid seebivees, asetatud ühekaupa

Kasutades *papier-mâché* tehnikat, katsin kogu vormi paberitega kolm korda, mistõttu tekkis penoplasti pinnale tugev liimi ja paberi kihi (vt foto 35). Samuti pidin sama tehnikat kasutades katma ka kella seesmise pinna, kuid seda kahe kihiga, kuna võimalikkude mehaaniliste kahjustuste tekkeks on väiksem tõenäosus (vt foto 36). Suure vormi puhul polnud oluline, kas paberi ääred kattuvad. Minu varasem kogemus *papier-mâché* tehnikaga oli koolis butafooria loengus maskide valmistamine, kus eelmainitud tähelepanek oli väga vajalik, kuna vorm oli väiksem ning kattuvad paberi ääred reljeefil märgatavamad.

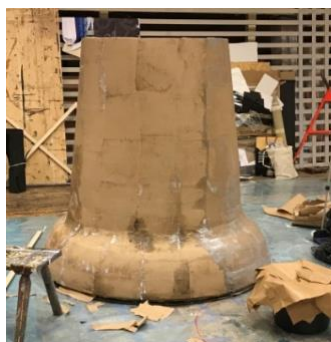

Foto 35. Väline pind kaetud papier-mâché tehnikaga

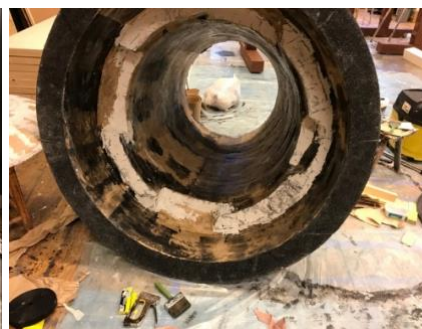

Foto 36. Seesmine pind kaetud papier-mâché tehnikaga

Kui paber ja PVA olid kuivanud, lihvisin paberikihi veel õrnalt üle ning asusin paberi ääri pahteldama (vt foto 37). See oli vajalik, et vormi pind paistaks ühtlane ja sile, sest ehtsad kirikukellad on valatud ning pind on ühtlane ja sile. Kui kõik paberi ääred olid pahteldatud ja pahtel kuivanud, lihvisin vormi uuesti õrnalt P120 tugevuse liivapaberiga. Seejärel katsin pinna tumeda värviga, et oleks märgata kohad, mida peaksin veel pahteldama ning mis vajasis parandamist. Pahteldamisega sai vormi ka veidi korrigeerida.

Foto 37. Paberiääre pahteldamine

Lisaks pidin viimistlema ka kirikukella alumise ääre. Tõttöelda tegin selle valmis enne kella alumise osa kokkupanekut, sest selline tööde järjekord oli lihtsam ja mõistlikum. Katsin alumise vineerirõnga viltvaibaga, et liigutades kella mööda põrandat, ei saaks põrand ega kell kahjustada (vt foto 38). Lõikasin alumise rõnga šablooni järgi välja vildist tükid ning liimisin need Tixo liimiga vineeri külge (vt foto 39). Kuna Tixo liimi aurud on mürgised siis tegin seda imuri all, et aur võimalikult kiiresti ruumist lahkuks ning kasutasin ise respiraatorit.

Foto 38. Vildi vineeri alla

Foto 39. Vildi liimimine Tixoga imuri all

Kirikukella transportimiseks ette nähtud alumise ääre katsin hiljem põrandaliimiga (Bauhof 2020). Sellele liimile lisasin vildiga sarnase tooni ning selle liimi tekstuur oli kumjas, mis tegi pinna pehmemaks ja likvideerid teravuse. Sama liimi ja kangaga katsin ka alumise sisemise ääre, et keegi ei vigastaks end seesmisest alläärest kinni võttes (vt foto 40).

Foto 40. Vineeri ääre katmine põrandaliimi ja kangaga

3.8. Kirikukella maalimine ja lisadetailid

Kui aluspind oli valmis, siis alustasin detailide lisamisega. Detailideks oli kellal erinevad reljeefsed osad, mis kulgesid horisontaalselt mööda kella välist pinda. Neid kohti oli üheksa – kolm kella ülemises osas, sama palju kumera osa peal ning ülejäänud kolm kella allääres. (vt foto 41)

Foto 41. Kella reljeefne pind

Esmalt lõikasin nööri kella erinevate übermõõtudele vastava pikkusega jupid (vt foto 42). Ühe reljeefse joone saamiseks oli vaja kolme nööri, mille kinnitasin kella külge kuumliimiga. Esimese nööri toetasin traadist aasaga, lükates selle kella sisse nii, et see hoiaks nööri paigal (vt foto 43). Teise nööri kinnitasin esimese nööri kohale ning kolmanda eelnevate nööride peale (vt foto 44). Selline tehnika andis suurema reljeefse joone, mis oli distantsilt märgatavam kui üks nöör. Kui kõik nöörid olid kuumliimiga kella külge kinnitatud, hakkasin neid katma kangaga, mis oli PVAst läbi immutatud ning mille tehnikat nimetatakse kašeerimiseks (vt foto 45).

Foto 42. Nöör reljeefse joone tekitamiseks

Foto 43. Aas esimese nööri fikseerimiseks

Foto 44. Kolm nööri reljeefse joone tekitamiseks

Foto 45. Reljeefse joone katmine kašeeritud kangaribaga

Kangaks oli puuvillane riie. Sellist tehnikat kasutades tuleb tähelepanu pöörata eriti sellele, et kangas oleks pestud, kuna vastaval korral tõmbub see kuivades kokku, mis võib rikkuda soovitud tulemust. Lisaks oli kanga puhul oluline veel see, et ribad oleksid kangast välja lõigatud diagonaalselt, sest siis annab kangas rohkem venima ning on elastsem. Kui kanga ribad olid lõigatud, hakkasin neid kastma PVA ja tumehalli värvi segusse. Riba segust välja tõmbamise kõige efektiivsem viis oli kahe sirge näpu vahelt, sest nii ei läinud kangas kortsu ega krussi ning liigne PVA eemaldus. Lisasin tumehalli värvi segusse sellepärast, et hiljem

oleks lihtsam maalida ning ligipääsmatud kohad oleksid juba tumedamad ning mõjuksid nagu ehtsad varjud. Seejärel asetasin kangaribad nöörile keskest peale ning surusin suunaga mööda nööri pinda äärtesse. Selline võte likvideeris kortsud ja kanga alla ei jäänud õhumulle ning ühildus pea märkamatu aluspinnaga ehk kanga äärt ei olnud vaja pahteldada.

Ülemise kahe reljeefse joone vahele jätsin umbes 15 cm vahet, et sinna liimida teistsugune reljeefne pind. Selleks kasutasin töökojast leitud materjali ning lõikasin kahte 1000 x 50 millimeetrist riba. Materjali nimetust keegi Vanemuise dekoratsiooniala töötajatest täpselt ei teadnud, kuid mäletati, et see võis olla jalanõudetööstusest Samelin sisetalla materjal, mis kunagi neile toodi. (vt foto 46) Välja lõigatud kahele ribale lisasin kuumliimist loomungulise mustri. (vt foto 47) Konkreetse pikkuse saavutamiseks, lõikasin välja kaks riba, mille otsad omavahel hiljem kellal taas kuumliimiga kinnitasin. Kui kõik detailid olid lisatud, värvisin terve kella ühtse tumehalli tooniga üle, jälgides, et pind oleks kaetud ühtlaselt.

Foto 46. Arvatav jalanõudetööstusest Samelin sisetalla materjal *Foto 47. Kuumliimi mustri reljeefne pind*

Järgmine ja viimane etapp oli maalimine. Värvideks kasutasin akrüüle ning pigmentvärve, mis Vanemuises kasutatakse. Esmalt värvisin kogu pinna seest poolt enne, kui välisele pinnale reljeefe paigaldasin. Värviks segasin punakaspruuni ookrutooni, mis sarnaneks malmi alusvärvusele ning millega hiljem katsin ka välise pinna (vt foto 48). Selline värvimise järjekord oli õigesti valitud, kuna sisepinnale ei olnud vaja kinnitada reljeefseid detaile ega pinda maalida.

Foto 48. Punakas-pruun ookritoon sise- ja välispinna katmiseks

Kui kogu sisepind oli kaetud ja kuivanud, hakkasin tegelema välispinnaga, kuna vastasel korral oleksin võinud tekitada mehaanilisi kahjustusi välispinnale. Katsin pinna ühtse eelpool mainitud ookriga (vt foto 49) ning kui see oli kuivanud lisasin juurde rohelist värvi. Kavandilt, kust vaatasin kella värvust, paistis kell rohekas ning soovisin seda jäljendada. Kahjuks läksin rohelise värviga veidi hoogu ning kella toon ei olnud enam õige (vt foto 50). Parandasin sama alusvärviga, millesse olin natuke lisanud rohelist, et see täiesti ära ei kaoks.

Foto 49. Kaetud ühtne pind

Foto 50. Liialdatud rohelise tooniga

Järgmisena lisasin kellale kuldse jume heleda ookritooniga ning kuldse värviga, et tuleks esile kella metaljas materjal. Lisasin ookrit võõbates kaootiliselt üle reljeefsete pindade ning sama tegin ka kuldse värviga. (vt foto 51) Pöörasin kuldse värvuse lisamisel tähelepanu sellele, et kell oleks mõnest kohast kuldsem kui teisest, et kella väärikas vanus ja mehaaniline kahjustus tuleks selgemalt esile.

Foto 51. Kuldsemetalli imitatsioon kellal

Järgmine värvitoon, mida peale kandsin oli oksüdeerunud rohekas-sinine, mille kokku segamine võttis veidi kauem aega, et saavutada õige tulemus. Seda värvi ei läinud väga palju vaja, kuid andis suurepärase tulemuse kellal (vt foto 52).

Foto 52. Oksüdeerunud imitatsioon kellal

Viimaks lakkisin kogu pinna poolmati lakiga üle, et tuua esile toone ning tekitada metalse materjali muljet. Kirikukell oligi saanud valmis (vt foto 53).

Foto 53. Valmis lakitud kirikukell lavastusse „Laul õnnest“

4. ENESEANALÜÜS

Mul oli väga hea meel teostada oma lõputööd teatris Vanemuine, sest olin siin oma esimese aasta teise semestri erialapraktikal. Töökeskkond oli väga mõnus ja nauditav ning hea huumor andis igale päevale oma võlu. Samuti sain väga palju targemaks, kuna kõik dekoratsiooniala töötajad, kes on oma ala professionaalid, jagasid lahkelt kogemusi. Koostöö kolleegidega oli positiivne ja väga toetav. Olen eriti tänulik Terje Kihole, Andres Lindokil, Ain Austale, Innari Toomele, Indrek Otsale ning Mart Rajale, kes mind töö tegemise vältel palju aitasid ja suunasid.

Suureks abiks lõputöö tegemisel olid erialapraktikad teatrites. Lisaks Vanemuisele olen praktikal käinud ka Rakvere teatris, Draamateatris ja Rahvusooperis Estonia, kust sain palju uusi teadmisi ning kogemusi teatridekoratsioonide valmistamisest. Olin ka juba varem Vanemuise maalisaalis tegutsenud, mistõttu oli seal väga kodune toimetada, sest kõik oli tuttav.

Lõputöö teostamiseks kokku kulus mul kella valmistamiseks tegelikult rohkem aega kui eeldasin. Kavandite kättesaamisel tundus see mõne nädala töö, kuid minu vähesel kogemusel tõttu venis see mitme kuu pikkuseks protsessiks. Kõige väsitavam ja ebameeldivam protsess oli lihvimine, kuna penoplasti oli kõikjal ning see häiris nii mind kui mu kolleege. Minu jaoks kõige meeldivam töö oli viimistlus. Hetkest kui sain hakata penoplasti katma paberi ja liimiga läks töö palju toredamalt edasi. Enim nautisin pahteldamist ja maalimist, kuna see oli mõnus loominguline protsess.

Julgen väita, et lõputöö alguses olin põnevil ning uute kogemuste saamise ootel. Tundsin end küllaltki enesekindlalt, sest suureks abiks oli kooliõpingutelt kaasa saadud pagas, millele sain toetuda. Kolmanda kursuse esimesel semestril valmistatud penoplastist kuju andis mulle hea kogemuse ning ettekujutuse tööks penoplasti kui materjaliga. Koolitööst saadud kogemus penoplastist vormi saavutamisel andis teadmise materjali töötlemisel kaasnevatest kõrvalnähtudest ja võimalikest tagajärgedest. Kahjuks jäi minu eelnevast kogemusest penoplastist vormi saavutamisel siiski väheseks, kuna kirikukella valmistada oli hulga raskem

kui ette kujutasin. Ma polnud nii suurt objekti varem valmistanud ning vajaka jäi ka oskusest planeerida ja näha olukordi ette. Kavandilt mõõtude võtmisel tulid sisse apsakad, mille tõttu proportsioon muutus ning tuli teha lisatööd parandades tehtud vigu. Üldiselt võin jääda seisukohale ja olla tänulik, et kooliõpingud ja praktikad on andnud hea pagasi vormide võtmisest ja skulptuuride valmistamisest kuni värvide segamiseni.

Lõputöö valmistamisel tekitas minus ebakindlust teadmatus. Mitu korda kogesin, kui alustasin mõnda tegevust ja püüdsin küll olla väga multifunktsionaalne oma tegutsemises ning kasutada aega efektiivselt, kuid selle tegemise käigus tundsin, et teen „kilplase“ tööd. Mõistsin, et tegelikult puudub teadmine parimast tehnilisest lahendusest. Näite toon pruunist jõupaberist, mida aluspinna jaoks rebisin. Hakkasin kohe lihtsalt rebima suuri tükke, nagu ka maskide jaoks loengus tegime, kuid lihtsalt suuremalt. Mõne hetke pärast tuli Vanemuise dekoratsiooniala töötaja Andres Lindok ja näitas mulle töös väljatoodud tehnikat paberi rebimisel. Samuti polnud ma varem kasutanud sellist tööriista nagu tikksaag, millega tegutsemine oli imelihtne ja töö sai nii palju kiiremini tehtud. Minu jaoks uueks materjaliks oli põrandaliim, mida polnud varem kasutanud.

Tundsin puudust lõputööd tehes detailsemast informatsioonist lavakujunduse kohta. Milline see kell ikkagi välja peab nägema ja kuidas seda lõpuks kasutatakse. Kunstnik Kaspar Jancisega ma isiklikult kohtusin vaid korra väga põgusalt, kuid oleksin soovinud kuulda tema mõtteid kella oodatavast lõpptulemusest. Näinud lavastust, mõistsin, et palju muudatusi oli tehtud ajast mil lõputööd alustasin ja mis informatsiooni alusel ma kella valmistasin. Minu teadmine oli see, et lavastuse vältel on kella sees inimene, kes sealt mõnikord käe välja pistab. See, mida etendust vaatamas käies nägin, ei olnud kaugeltki sarnane esialgse kella kasutamisega etenduses. Kella näidati ainult lõputuseenis mõned sekundid, kummuli ning punases lavavalguses. Pean tunnistama, et see oli minu jaoks pettumus, kuna olin väga uhke oma maalingu üle, mis kellal teostas, et tuua esile kella materjali autentsust. Dekoratsiooniala juhi Marika sõnul oli kunstnik kellaga rahul ning hoolimata erinevusest lõppkasutusel, olen tänulik ja loodan, et see kell leiab kasutust ka teistes lavastustes. Samuti on mul väga hea meel oma töö mainitusest kultuuriajakirja Sirp artiklis „Üürike laul igavesest õnnest“, kus Pille-Riin Purje kirjutas lavastuses olevast kirkukellast ning selle olulisest sümbolikast.

Kokkuvõtteks saan selle peale öelda ainult üht – küllap see ongi teatrielu, kus esialgne plaan võib muutub täiesti teiseks loomingulise protsessi käigus. Mulle jääb mu kogemus ning patsutus õlale, et töö on minu jaoks õnnestunud ja lavastusejuhid sellega rahul.

KOKKUVÕTE

Minu lõputööks oli valmistada penoplastist kirikukell lavastusse „Laul õnnest“, mille esilinastus oli 8. veebruaril 2020. aastal. Protsessi käigus valmis penoplastist kirikukell mõõtmetega 1,5 x 2 meetrit, mille panin kokku kolmest erinevast osast.

Lõputöös kasutasin materjale, mis Vanemuise teater mulle ette määras ning mis maalisaali töötajad omast kogemusest soovitasid. Kirikukella valmistamises kasutasin penoplasti, vineeri, jõupaberit, viltvaipa, pahtlit, värve ja dekoratiivseteks elementideks püstolliimi, nööri ja teisi materjale.

Lõputööd oli huvitav teha, kuna ma polnud kunagi varem valmistanud iseseisvalt midagi nii suurt ja töömahukat. Samuti polnud ma varem valmistanud midagi algusest lõpuni ise, mis läheks päriselt lavalaudadele ja publiku ette. Lisaks õppisin kasutama uut tööriista tikksaagi, polnud varem teinud butafoorset tööd teatris, kus alustasin kunstniku poolt antud kavanditest lõpetades kunstniku heakskiiduga. Arvan, et seepärast ei õnnestunud mul kõik tööd koheselt ning olin sunnitud nii mõnigi kord juba valminud protsessi ära lammutama ning tõdema, et ma tegin arvestusvea. Sellest johtuvalt kulus mul ka palju rohkem aega, kui olin eeldanud. Siiski – kõik tegevused, millega tööprotsessis kokku puutusin, muutsid mind osavamaks ja olid arendavad. Töötulemusega olin ma väga rahul hoolimata vigadest ja lõppkasutuse muutusest.

KASUTATUD ALLIKAD

Raamatud

- Mikkel, J. 2012. *Dekoratsioon ja rekvisiit*. Lavast ja lavatehnikast. Eesti Teatriliit. Lk 30-36.

Artiklid

- Purje, P-R. 2020. *Üürike laul igavesest õnnest*. – Sirp. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/uurike-laul-igavesest-onnest/>, (10.05.2020).
- *Plastmasside hiilgeaeg*. 2019. Tehnikamaailm. Ühinenud ajakirjad OÜ. <https://tehnikamaailm.ee/artikkel/plastmasside-hiilgeaeg>, (10.05.2020).

Elektroonilised materjalid

- *Liim kiilto extra 1l põrandaliim*. 2020. Bauhof. <https://www.bauhof.ee/et/liim-kiilto-extra-1l-porandaliim-018086>, (14.05.2020).
- Butafooria. 2013. Teatris enim kasutatavad materjalid ja nende ohtlikus. Blogger. <https://butafooria.blogspot.com/p/teatris-enimkasutatavad-materjalid-ja.html>, (10.05.2020).
- *ESTplast. Mis on EPS?* ESTplast Tootmine OÜ. <https://estplast.ee/mis-on-eps/>, (10.05.2020).
- Ernist, R. 2020. Kultuur. Teater. Eesti rahvusringhääling. <https://kultuur.err.ee/1033106/sadamateatris-esietendub-lavaka-29-lennu-bakalaureuselavastus-laul-onnest>, (10.05.2020).
- *Vahtpolüstüreeni omadused ja kasutus*. 2013. Hotwire Systems. <https://hotwiresystems.com/et/eps-vahtpolustureeni-omadused-ja-kasutusosalad/>, (10.05.2020).

- Savik, M. 2020. Fotod. „*Laul õnnest*“ *Vanemuise teatris*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Lavakunstikool. http://lavakas.ee/lavastused/laul-onnest/attachment/maris-savik_laul-6nnest-5/, (14.05.2020).
- *E-plast soojustusplaatide kasutus- ja paigaldusjuhend*. 2017. Proplast group. Omadused ja kasutamine. Proplast Group OÜ. <http://www.proplast.ee/tooted/omadused-ja-kasutamine/>, (10.05.2020).
- *Laul õnnest*. Repertuaar. 2020. SA Teater Vanemuine. <https://www.vanemuine.ee/repertuaar/laul-onnest/>, (10.05.2020).

Audio materjalid

- Rööp, T. 2020. Intervjuu Elise Metsanurgaga. *Vanemuise veerand*. Raadio KUKU. <https://arhiiv.vanemuine.ee/files/audio/0/bd4b14ac7d03fed40652f9f82c81511d.mp3>, (10.05.2020).

Pildimaterjal

Fotod 1-53 – Aveli Tiiteri (lõputöö töö autor) erakogu

LISAD

Lisa 1 Penoplastist Pegasuse kuju

Lisa 1. Autor Aveli Tiiter 2019

Lisa 2 Lavastus „Laul õnnest“

Lisa 2. Foto: Maris Savik (Savik 2020).

Lisa 3 Valge lina

Lisa 3. Valge lina kui pulmaloor ja poomis köis. Fotod: Maris Savik (Savik 2020).

Lisa 4 Katkine aken

Lisa 4. Katkine aken ja valutav süda. Foto: Maris Savik (Savik 2020).

SUMMARY

My practical thesis in speciality of prop and stage designer was “Making a church bell of foam for a play “Song of Happiness” in Vanemuine Theatre”. The church bell was created for the 29th graduating class of Estonian Academy of Music and Theatre (EMTA) final performance. The aim of the thesis was to implement my knowledge and skills from the profession that I have been learning in connection with the play. The assignment was to create a church bell that had to look like an old and worn out with measurements 1,5 x 2 meters and which also had to fit a person under it. In addition to that I had to consider the transport of a large-scale prop to be as comfortable as possible.

The thesis is divided into four parts where I describe and analyse the design, process and a result of my thesis. In the first chapter I introduce the play “Song of Happiness” where I take notice foremost of the related symbols in stage design. Second chapter holds theoretical overview of stage decorations what theatres use and all it combines. In the third part I describe and analyse my practical thesis in forming and shaping the foam church bell. I specify the designing of the prop, different stages of the work, work methods and workflow from cutting the foam to completing the church bell. In the fourth chapter I analyse the experience got from the work process, harnessing the skills got from the school practise, cooperation skills and use of time.

The process was interesting for me because I have never made anything that big and laborious by myself before. Also before the church bell I have never made anything from start to finish on my own that actually is meant for the stage and for the audiences to see. Every aspect of the work process that I came across with made me a lot more skillful and were developing. I was very pleased with the result of the work regardless of the mistakes and the change of final use of the prop.

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Aveli Tiiter

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 20.02.1997)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

PENOPLASTIST KIRIKUKELLA VALMISTAMINE VANEMUISE

LAVASTUSELE „LAUL ÕNNEST“

(lõputöö pealkiri)

mille juhendajad on **Marika Raudam** ja **Eve Komissarov**

(praktilise osa juhendaja nimi) (kirjaliku osa juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega

isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Aveli Tiiter

18.05.2020